

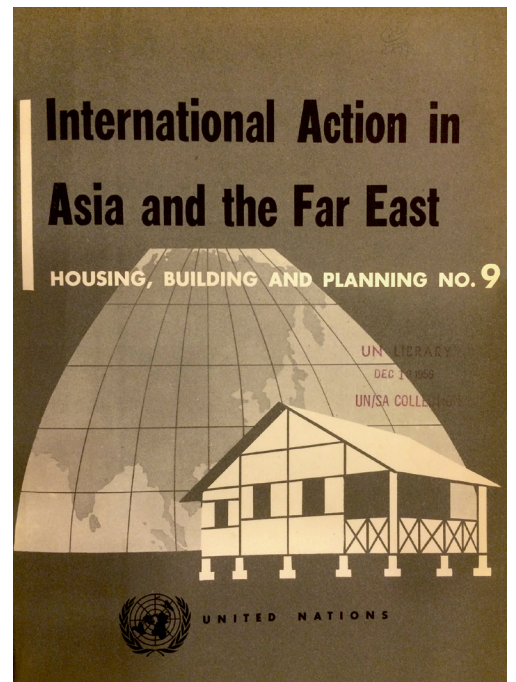
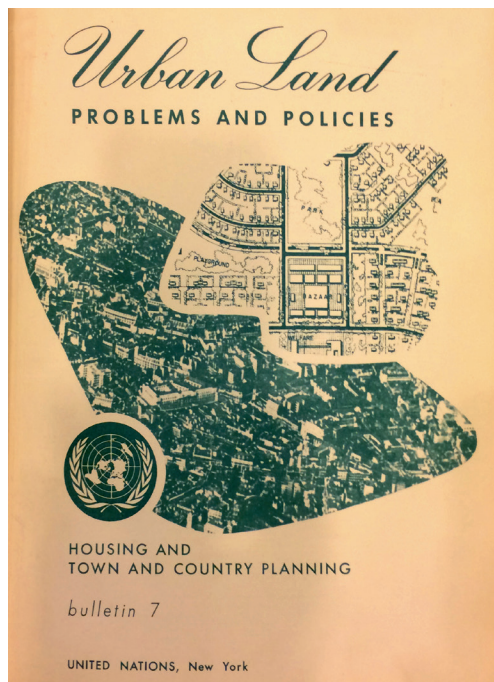
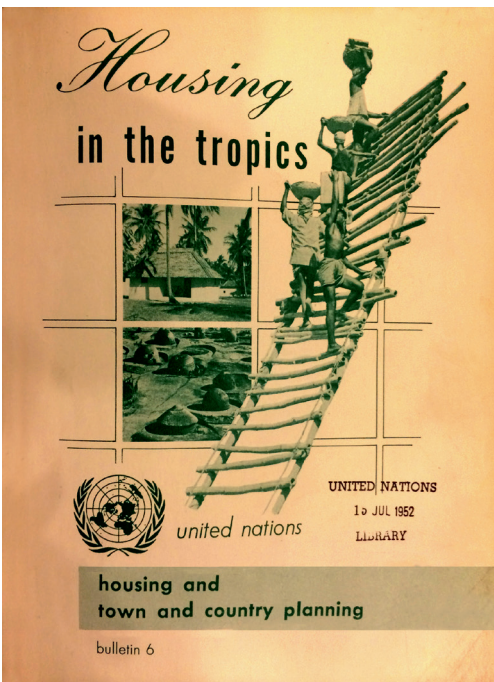
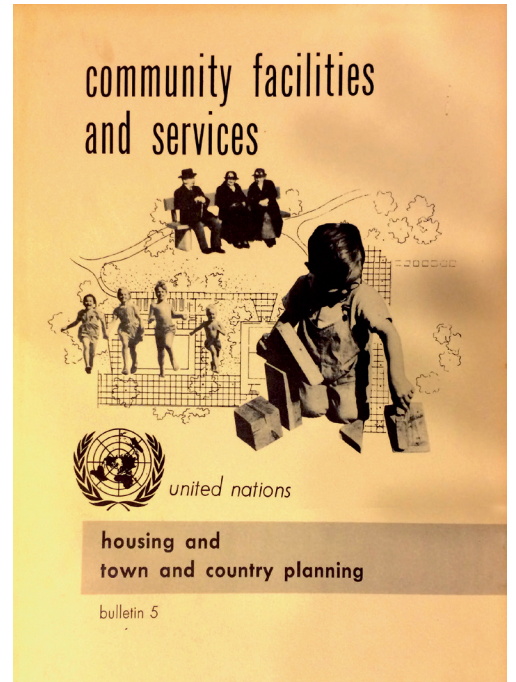
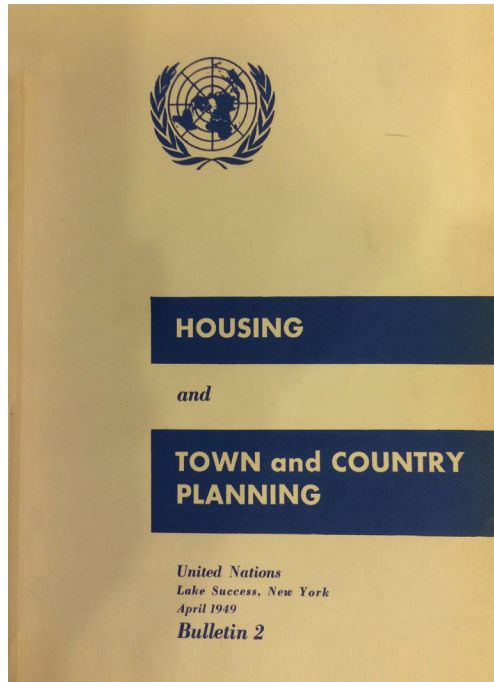
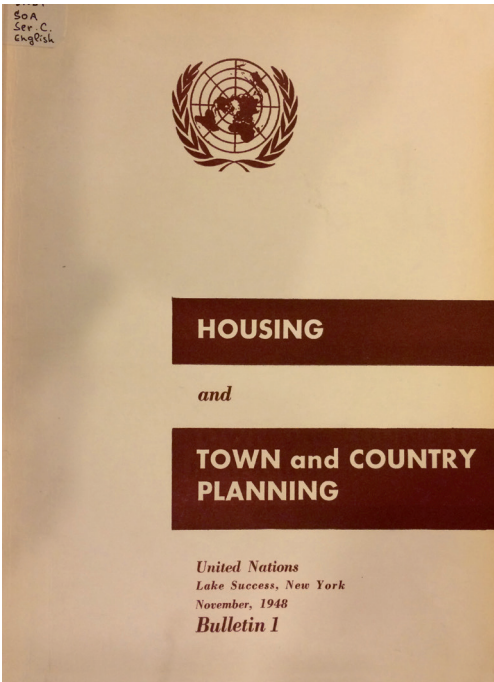
Betaalbaar wonen als ontwikkelingshulp

Affordable Housing as Development Aid

Michel Écochard: nieuwe rollen en benaderingen van de transnationale architect
Michel Écochard: New Roles, Methods and Tools of the Transnational Architect

Omslagen van het VN-bulletin *Housing and Town and Country Planning*, dat expertise met betrekking tot betaalbare huisvesting en ontwikkelingshulp verzamelde
Various covers of the UN periodical *Housing and Town and Country Planning*, which gathered existing expertise on affordable housing and development aid

Global Housing

Woningbouw wereldwijd

DASH

Het was geen toeval dat de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (ECOSOC) in 1948, enkele jaren na de oprichting van de Verenigde Naties als organisatie, besloot een afdeling *Housing and Town and Country Planning* op te zetten.¹ Deze afdeling was een centraal onderdeel van het grotere zogenaamde 'programma voor technische ondersteuning' dat de Verenigde Naties had ontwikkeld om landen in nood te helpen – uiteenlopend van Europese landen in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog tot nieuwe, onafhankelijke natiestaten in Afrika en Azië. De leden van de Raad waren het erover eens dat betaalbare huisvesting zowel tot de universele rechten van de mens behoorde als een van de belangrijkste punten van zorg was van de nieuwe organisatie. Interventies op dit terrein zouden tot haar fundamentele taken gaan behoren.²

De stedenbouw van de Verenigde Naties

De afdeling *Housing and Town and Country Planning* (HTCP) werd vanaf haar oprichting tot 1966 geleid door een voormalig lid van de Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM), de Joegoslavaaf Ernest Weismann.³ De nieuwe afdeling werd in de eerste plaats gedefinieerd als een expertiseplatform: overal ter wereld zouden de diverse lidstaten kennis over betaalbare huisvesting verzamelen. Op basis van dit perspectief wist HTCP uiteenlopende professionele kampen van architecten en stedenbouwkundigen te verenigen, en bracht ze overheidsdiensten en avant-gardistische groepen bij elkaar. Ook organisaties die elkaar eerder op ideologische gronden maar al te graag op afstand hadden gehouden, zoals de CIAM en de International Union of Architects (IUA).⁴

De verzamelde kennis werd op verschillende manieren beschikbaar gesteld aan de lidstaten: via de publicatie van handboeken en een bulletin, door het openen van een bibliotheek en het beheren van een mediatheek met films over verschillende vormen van huisvesting wereldwijd.⁵ Naast haar functie als expertiseplatform richtte HTCP zich ook op concrete interventies. Zij stuurde stedenbouwkundigen, architecten, ingenieurs en technici erop uit om regio's, landen of steden die in nood zaten te hulp te schieten. In de decennia na 1948 zou de afdeling HTCP honderden missies initiëren, trainingen organiseren, plannen opstellen voor regio's en steden, en zelfs gebouwen ontwerpen voor allerlei contexten en locaties. De talrijke stedenbouwkundige plannen, wijken en gebouwen die uit deze 'ontwikkelingshulp' resulteerden, waren binnen de architectuurkritiek en architectuurgeschiedenis lange tijd onbespreekbaar.⁶ Men vond de plannen en projecten vaak te instrumenteel en te technisch om van enig cultureel belang te zijn.

In dit artikel wordt gesuggereerd dat de nieuwe 'architectuur als ontwikkelingshulp', die niet alleen werd uitgeoefend door de Verenigde Naties maar ook door veel andere, particuliere instellingen en overheidsorganisaties, een reeks cruciale veranderingen teweegbracht. Ten eerste moesten architecten en stedenbouwkundigen hun benadering, instrumentarium en rol aanpassen om in verschillende landen en culturen te kunnen werken. Ze moesten analyse- en interventiemethoden ontwikkelen die onmiddellijk overal ter wereld onder verschillende culturele, maatschappelijke en politieke omstandigheden konden worden ingezet. Ten tweede leidde het gegeven dat architecten en stedenbouwkundigen onder de vlag van de ontwikkelingshulp werkten – dit werd ook wel 'ondersteunde zelfhulp' of 'technische ondersteuning' genoemd – ertoe dat ze moesten reflecteren op de aard van hun eigen interventies in relatie tot die van anderen. Juist vanwege de notie 'hulp' konden er vraagtekens worden gezet bij de rol van de architect-expert en zijn functionele deskundigheid, in vergelijking met

It was not by coincidence that the UN Economical and Social Council decided in 1948, only a few years after the actual foundation of the United Nations as an organization, to start a division on Housing and Town and Country Planning.¹ This division was a central component in the larger so-called technical assistance programme that the United Nations developed to help countries that were in need – ranging from war-affected countries in Europe to newly independent nation-states in African and Asia. Among the members of the council, there was a clear understanding that affordable housing was a universal human right, as well as a main matter of concern and a prime field of intervention for the new international organization.²

United Nations Urbanism

The Housing and Town and Country Planning (HTCP) division was from its inception until 1966 headed by a former member of the Congress Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM), the Yugoslavian Ernest Weismann.³ The new division was defined first and foremost as a base of expertise: it was meant to gather worldwide knowledge on the matter of affordable housing that was generated in the different member countries. With this in mind, the HTCP managed to unite different professional camps of architects and urban planners, gathering public administrations and avant-garde groups, but also organizations that had previously been keen to establish an ideological distance such as the CIAM and the International Union of Architects (IUA).⁴

The knowledge that was gathered was made available to the member countries in different ways: through the publication of manuals and a bulletin, through the installation of a library and by curating a mediathèque with movies on different forms of housing worldwide.⁵ Besides this function as a base of expertise, the HTCP section also focussed on more concrete sorts of intervention. It would commission urban and regional planners, architects, engineers and technicians to go on missions to regions, countries or cities that were in need. In the decades after 1948 the HTCP would initiate hundreds of missions, organize trainings, make regional and urban plans and even design buildings for a variety of contexts and places. The numerous urban plans, neighbourhoods and buildings that resulted from these 'development aid' initiatives have for a long time been the no-go zones of architectural criticism and historiography.⁶ Plans and projects have often been considered as too instrumental and too technical in character to carry any cultural significance.

This article suggests that the new condition of 'architecture as development aid', driven by the United Nations but also by many other private and governmental organizations, engendered a series of crucial changes. First, it required that architects and urban planners adjust their approaches, tools and roles for working across nations and across cultures. They had to develop methods of analysis and intervention that could be rapidly spread across the world and different cultural, social and political conditions. Second, the fact that architects and urban planners were working under the regimes of 'development aid', sometimes also coined as 'aided self-help' or 'technical assistance', required that they had to reflect on the character of their own agency in relation to that of others. The very notion of 'aid' put into question the role of the expert-architect, as well as the function of his expertise, vis-à-vis other actors and other knowledge of the built environment. Third, within the urban and architectural projects of architects and urban planners working as development aid experts, new notions of 'affordable housing' emerged. While in the official discourses of development aid affordability was mainly understood as economic accessibility, in the proposals of architects and urban planners other perspectives of affordability emerged.

die van andere partijen, met andere opvattingen over de gebouwde omgeving. Ten derde ontstonden er bij de architecten en stedenbouwkundigen die met hun projecten actief waren als ontwikkelingshulp-experts, nieuwe ideeën over ‘betaalbaar wonen’. Volgens het officiële discours van de ontwikkelingshulp moest betaalbaarheid vooral worden opgevat als economische bereikbaarheid, maar uit de voorstellen van architecten en stedenbouwkundigen kwamen andere ideeën over betaalbaarheid naar voren.

De Franse stedenbouwkundige, architect en archeoloog Michel Écochard speelde een hoofdrol in dit nieuwe ontwikkelingshulpbestel. De carrière van Écochard lijkt onlosmakelijk verbonden met de grote geopolitieke verschuivingen in de naoorlogse periode: zijn loopbaan begon in het maatschappelijk onrustige Franse mandaat voor Syrië en Libanon; vervolgens werkte hij onder het kwetsbare laatkoloniale regime van het Franse Protectoraat over Marokko en was hij vanaf het midden van de jaren 1950 actief als expert op het gebied van ontwikkelingshulp. Voor een goed begrip van het werk van Écochard in de periode na 1953 is het van belang het te plaatsen tegen de achtergrond van de nieuwe werkelijkheid die zich kort na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde. Een toenemend aantal landen ontdeed zich van zijn koloniale ketens en riep de onafhankelijkheid uit. Die onafhankelijkheid was zowel een zegen als een vloek; de nieuw verworven onafhankelijkheid ging immers ook gepaard met nieuwe verantwoordelijkheden. De technische deskundigheid die de kolonisator eerder aan het maatschappelijke en economische leven had bijgedragen, was uit de gebiedsdelen verdwenen en deze technische kennis – onder andere op het gebied van de architectuur en de ruimtelijke ordening – moest opnieuw gedefinieerd worden. Tegen deze achtergrond ontstond er in de naoorlogse periode een nieuwe werkwijze in de architectuur en stedenbouw. Onder de noemer ‘ontwikkelingshulp’ of ‘technische ondersteuning’ begonnen grote internationale organisaties zoals de Verenigde Naties, nationale overheden van ontwikkelde landen (uit het oosten en westen, maar ook uit de niet-gebonden landen) en filantropische organisaties als de Ford Foundation, opdrachten te geven aan architecten en stedenbouwkundigen.⁷

De opkomst van een nieuw soort expert

De verstedelijking heeft zeer grote en ingewikkelde problemen teweeggebracht, die de vermogens van individuele deskundigen te boven gaan. Teamwork is noodzakelijk en teams functioneren beter als ze bestaan uit verschillende specialisten die hun vaardigheden inzetten om een gezamenlijk doel te bereiken. Het is niet onze bedoeling hiermee een nieuw beroep in het leven te roepen, maar een nieuw soort opleiding die de leden van bestaande disciplines bewust maakt van de met stedelijke groei samenhangende problemen en hen leert samenwerken in effectieve teams.⁸

Zo omschreef de in Duitsland geboren stedenbouwkundige Otto Koenigsberger de opkomst van een nieuw soort deskundige die in de naoorlogse periode – als gevolg van het nieuwe regime aan opdrachtgevers – de netwerken van transnationale planning was gaan bevolken. De internationalisering van de ontwikkelingshulp ging gepaard met de opkomst van de figuur van de ‘internationale ontwikkelingshulp-expert’, die in veel gevallen eenvoudigweg was ‘overgelopen’: eerst zette hij zich in voor de belangen (en vanuit het perspectief) van een enkele imperialistische hoofdstad, nu kwam hij opeens de derde wereld een gesublimeerde notie van multinationale hulp aanbieden. In bijna alle voormalige koloniën groeiden de steden in een razend

French urban planner, architect and archaeologist Michel Écochard was one of the key players in this new regime of development aid. Écochard’s career seems to be inextricably tied to the large geopolitical changes of the post-war period: he started in the socially charged territories of the French mandate for Syria and Lebanon, worked in the vulnerable late-colonial regime of the Protectorate of Morocco, and from the mid-1950s functioned as a development aid expert. To understand the work of Écochard in the period from 1953 onwards it is important to situate it within a new regime that was emerging right after the Second World War, when an increasing amount of nations were shedding their colonial ties and becoming independent. This independency was both a blessing and a curse. For many of the young nation-states the newly gained independence was also paired with new responsibilities. The technical expertise in many realms of social and economic life that was previously offered by the colonizer had now left the territories and there was a need to redefine this technical knowledge, among others in the field of architecture and urban planning. Against this background the post-war period saw the emergence of a new regime of architecture and urban planning. Under the header of ‘development aid’ or ‘technical assistance’, large international organizations such as the United Nations, national governments of developed nations – from the East, the West and non-aligned blocks – and philanthropic organizations such as the Ford Foundation started to commission architects and urban planners.⁷

The Emergence of a New Expert

Urbanization has created problems of great magnitude and complexity that have gone beyond the capacity of individual experts. Teamwork is needed, and teams operate better if they consist of different specialists applying their skills for a common objective. What we hope to produce is not a new profession, but a new kind of training which makes members of the existing disciplines conscious of urban growth problems and trains them for cooperation in effective teams.⁸

In these terms German-born planner Otto Koenigsberger described the emergence of a new kind of expert that – as a result of the new regime of commissions – had started to populate the networks of transnational planning in the post-war period. Indeed, the internationalization of development aid was accompanied by the emergence of the figure of the ‘international development expert’, who in many instances had simply switched sides; from working for the interests and from the perspective of a single imperial capital they now came offering a sublimated notion of multinational assistance to the Third World. Almost all former colonial territories were experiencing urban growth at unprecedented rates, usually resulting in widespread informal urbanization. Often already tense due to the way national boundaries were drawn, this process of urbanization could quickly exacerbate ethnic conflicts, leading to major internal refugee problems. To face these challenges – and given the lack of indigenous planning expertise – architects and urban planners functioned in international teams of development experts, working transnationally as well as transdisciplinary.

Particular for this new regime of post-colonial experts was that the expertise that they were relying upon had been developed in colonial contexts. After the big wave of decolonization in the immediate post-war period many architects and urban planners had returned to their home countries. They represented a resource of ‘colonial expertise’ that was often conceived in conditions of emergency and displacement, but above all that was dormant and ready to be activated as development aid. Well-known names such as Jane Drew and Maxwell Fry, Victor Bodiansky, Otto Koenigsberger and Constantinos Doxiadis became part

tempo, met vaak overal informele nederzettingen als gevolg. De verhoudingen waren vaak al gespannen door de manier waarop de nationale grenzen waren getrokken en het was niet ondenkbaar dat door dit proces van verstedelijking etnische conflicten zouden ontstaan, die weer tot het probleem van binnenlandse vluchtelingen-migraties zouden leiden. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden – en gegeven het gebrek aan inheemse planningsdeskundigheid – werkten architecten en stedenbouwkundigen samen in internationale teams van ontwikkelingshulpexperts die zowel transnationaal als transdisciplinair opereerden.

Kenmerkend voor de nieuwe werkwijze van de postkoloniale deskundigen was dat de expertise waarop men vertrouwde, in een koloniale context was ontwikkeld. Als gevolg van de grote dekolonisatiegolf direct na de Tweede Wereldoorlog waren veel architecten en stedenbouwkundigen teruggekeerd naar hun thuisland. Zij vertegenwoordigden een bron van 'koloniale deskundigheid' die, hoewel ontwikkeld in tijden van nood en ontheemding, vooral latent aanwezig was en zó kon worden ingezet als ontwikkelingshulp. Bekende namen als Jane Drew en Maxwell Fry, Victor Bodiansky, Otto Koenigsberger en Constantinos Doxiadis gingen deel uitmaken van deze nieuwe klasse van experts die de aardbol begonnen af te reizen, terwijl ze architectuur en stedenbouw bedreven in naam van ontwikkelingshulp.⁹

Een nieuwe definitie van universalisme: casus Karachi (1953-1955)

Dit gold ook voor Michel Écochard, die in 1953 door de afdeling HTCP van de Verenigde Naties werd uitgezonden naar Karachi (Pakistan). Écochard was gevraagd zich bezig te houden met het probleem van de slechte woonomstandigheden van de vluchtelingen die naar Karachi waren gekomen na de dekolonisatie van het Brits-Indische Rijk. Hoewel hij een fervent aanhanger was van de modernistische principes van de CIAM, maakte zijn bezoek aan Karachi veel kritiek bij hem los op de universalistische aanspraken, inherent aan het orthodoxe modernisme en dan vooral het idee dat er een generieke huisvestingsstandaard kon worden vastgesteld, die overal ter wereld kon worden toegepast. In zijn rapport over Karachi probeert Écochard een andere opvatting van moderniteit te introduceren, één die meer geworteld is in lokale kenmerken, inheemser is. In zijn in 1955 door de Verenigde Naties gepubliceerde rapport 'Refugee Problems in Relation to Town Planning in Karachi' zijn de plaatselijke omstandigheden een centraal discussiepunt. In dit rapport pleit Écochard ervoor stedenbouw en architectuur op te vatten als 'menschwetenschappen' die geworteld zijn in een diepgaand begrip van de ecologische, economische, sociale en vooral praktische eisen van een snel groeiende en grotendeels sterk verarmde, nieuwe stedelijke bevolking. Écochard meende dat het onmogelijk is te streven naar universele standaarden en normen. In plaats daarvan was er volgens hem diepgaand onderzoek nodig naar de specifieke ruimtelijke en sociale kenmerken van de condities in al die verschillende steden.

Écochard had niet alleen kritiek op de universalistische opvattingen van het orthodoxe modernisme, maar ook op de gangbare manier waarop woningen in ontwikkelingslanden werden ontworpen. Zijn verwijt luidde dat sommige van de gevestigde standaarden onvoldoende effectief waren en te zeer gericht op een eurocentrische opvatting van moderniteit:

Een ander vooroordeel dat misschien bijdraagt aan deze betreurenswaardige spreiding is het ideaal van de 'Britse cottage' waar de

of this new class of experts that started to travel the globe and practice architecture and urban planning in the name of development aid.⁹

Redefining Universalism: The Case of Karachi (1953-1955)

This was also the case for Michel Écochard who was sent in 1953 by the HTCP Section of the United Nations on a mission to Karachi, Pakistan. Écochard was asked to engage with the problem of the poor housing conditions of the refugees that had fled to Karachi after the decolonization of the British Indian Empire. Though he was a strong believer in the modernist principles of the CIAM, his visit to Karachi would engender a sophisticated criticism of the universalist claims – the idea that generalized standards of housing could be defined that could be applied all over the world – so characteristic of canonical modernism. In his report on Karachi Écochard attempts to introduce another understanding of modernity, which is more rooted in local characteristics, more indigenous. The importance of local conditions becomes a central point of discussion in his report on 'Refugee Problems in Relation to Town Planning in Karachi', published in 1955 for the United Nations. In this report Écochard holds a plea to understand urban planning and architecture as 'human sciences' that are rooted in a profound understanding of the requirements, environmentally, economically, socially and most of all practically of a rapidly expanding, and predominantly widely impoverished new urban population. As a result Écochard claims that it is impossible to strive for universal standards and norms, but that the particularities of each urban condition require an in-depth investigation of its full spatial and social characteristics.

Écochard not only criticized the universalist attitudes of high modernism, but also the existing modes of housing design in developing countries, blaming a number of established standards for their ineffectiveness and their focus on a Euro-centric understanding of modernity:

Another prejudice that may be encouraging this deplorable scattering is the notion of the 'English cottage' so pleasing to the engineers who omit to face the problem (for which, furthermore, they lack all means of evaluation). They think the whole of the population could be accommodated in villas. They believe this to be a modern datum of town planning, which on the contrary this notion – so pleasing in certain circumstances – is actually everywhere out of date because of the importance of new human concentrations.¹⁰

Écochard's comments illustrate his criticism of how Western experts, in conjunction with the housing models and typologies that they were proposing, consciously or unconsciously imported a particular idea of modernity. These Western models of thought were not only conveyed by foreign experts, but also by local experts who had been trained in the West:

In Karachi, the majority of technicians I met – related to town planning or building construction – had been trained in England or America and had come back home filled with the security attached to the acquisition of occidental science . . . And so what could be expected happened: except for some rare exceptions – corresponding to the average percentage of superior beings in any country – the majority of Pakistani town planners or engineers merely carried out the teachings acquired in the West without either discrimination or adaptation to the new economic and social conditions.¹¹

Against this background, Écochard makes a plea for a better education in urban development and design that would not promote inappropriate occidental ideologies but be particular to the local condition.

KARACHI

Mission de l'ONU. 1953-1954
Le problème des réfugiés
Etude sociale et d'urbanisme
Non suivie de réalisation

In 1953 ondernam Michel Écochard een VN-missie om te rapporteren over het vluchtelingenprobleem in Karachi. Dit werd gevolgd door een stedenbouwkundig onderzoek voor Landhi Satellite Town, ongeveer 25 km buiten het stadscentrum. Het onderzoek werd verricht binnen het grotere herhuisvestingsproject voor Karachi van de Griekse stedenbouwkundige Doxiadis. Deze kleine studie richt zich op de bestaande woonomstandigheden van vluchtelingen in Karachi, met voorstellen voor oplossingen die grotendeels zijn gebaseerd op Écochard's ervaring in Marokko.

In 1953 Michel Écochard undertook a mission on behalf of the United Nations to report on the question of refugees in Karachi. This was followed by planning studies on Landhi Satellite Town, about 25 km from the city centre, working within the larger Greater Karachi Resettlement Plan of Greek planner Doxiadis. This small album focuses on the existing living conditions of refugees in Karachi and proposes solutions largely based on Écochard's experience in Morocco.

LES REFUGIÉS

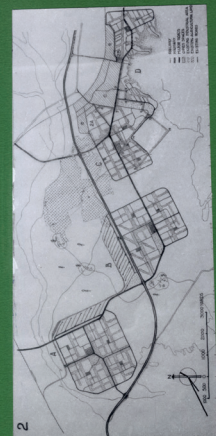
Les slums de Karachi groupent plus de 300.000 réfugiés.

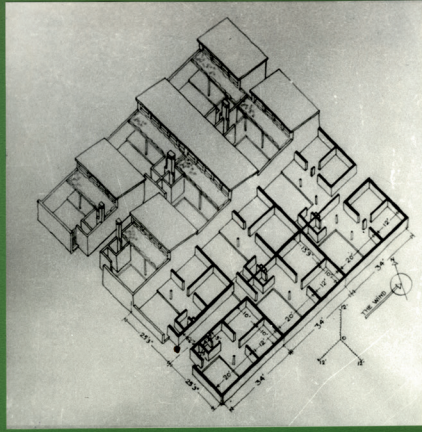
Slum (d60a11)

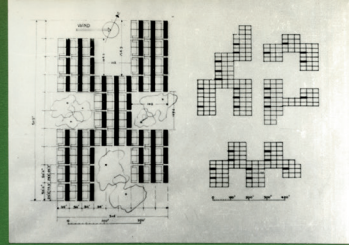
Le marché d'écoles

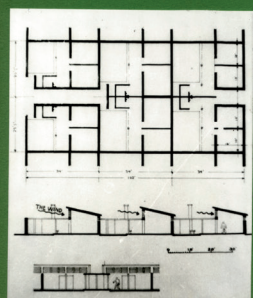
LE PLAN DE CITIES SATELLITES DANS LA ZONE SATELLITAIRE DE LANDHI-KARACHI

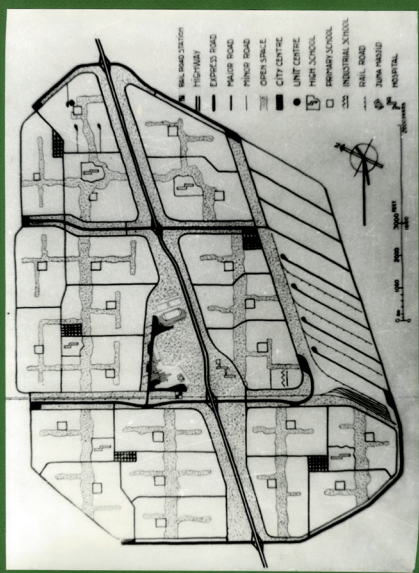
SOLUTIONS HABITAT
 Perspective axonométrique d'habitations
 minimum économique à rez-de-sous-sol.

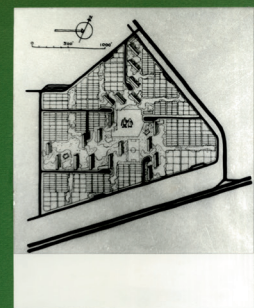
Possibilité de groupement face aux vents régnants

Plan des habitations

PLAN D'UNE CITE SATELLITE A L'ARRET-BOURNAI
 6 unités de voisinage et un petit quartier industriel

Un quartier de la ville
 au centre, l'usine

PLAN D'ENSEMBLE POUR KANAGHI
 CIRCULATIONS ET EXTENSIONS
 (Proposition Moscard 1964)

ingenieurs die weigeren het probleem onder ogen te zien zo dol op zijn (een probleem dat ze trouwens ook niet kunnen beoordelen). Ze denken dat de hele bevolking in villa's kan worden ondergebracht. Ze veronderstellen dat dit in de hedendaagse stadsplanning een gegeven is, terwijl dit onder bepaalde omstandigheden misschien een prima idee is, maar in feite al overal achterhaald is door het belang van nieuwe menselijke concentraties.¹⁰

De opmerkingen van Écochard illustreren zijn kritiek op de manier waarop westerse deskundigen, behalve de huisvestingsmodellen en typologieën die zij introduceerden, bewust of onbewust een heel specifieke opvatting van moderniteit hebben geïmporteerd. De westerse manier van denken werd niet alleen aangevoerd door buitenlandse experts, maar ook door lokale deskundigen die in het westen waren opgeleid:

In Karachi was het merendeel van de – bouwkundige of stedenbouwkundige – deskundigen die ik tegenkwam opgeleid in Engeland of Amerika, en naar huis teruggekeerd met het zelfvertrouwen waarmee de toeëigening van de westerse wetenschap gepaard gaat (...) En waar je op kon wachten, gebeurde ook: afgezien van een enkele, zeldzame uitzondering – in overeenstemming met het gemiddelde percentage aan superieure wezens in ieder land – deden de meeste Pakistaanse stadsplanners en ingenieurs weinig meer dan de dingen die ze in het westen geleerd hadden toe te passen, zonder onderscheid en zonder aanpassing aan de nieuwe economische en sociale condities.¹¹

Tegen deze achtergrond pleit Écochard voor verbetering van de opleidingen voor stedenbouwkundigen en ontwerpers: deze zouden moeten afzien van het promoten van niet-passende westerse ideologieën en zich beter kunnen concentreren op plaatselijke condities.

Uiteindelijk was het Écochard's bedoeling te onderzoeken of een andere definitie van moderniteit een basis zou kunnen leggen voor nieuwe concepten in de architectuur en stedenbouw. Voor de ontwikkeling van een dergelijke nieuwe benadering van moderniteit kon Écochard voortbouwen op eerdere ervaringen, en vooral op de kennis die hij had opgedaan als directeur van de Service de l'Urbanisme in het Protectoraat over Marokko, een positie die hij van 1946 tot 1952 bekleedde. Kenmerkend voor de manier waarop Écochard planning en ontwerp in Marokko benaderde, was dat hij zich baseerde op een gedetailleerde *survey*, een zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek naar het terrein.¹² Hij zou zijn taak in Karachi ook via dergelijke *surveys* uitvoeren. In het eerste rapport dat Écochard en de andere teamleden opstellen, *Karachi: Mission de l'ONU 1953-1954. Le problème des réfugiés. Étude sociale et d'Urbanisme*, is de *survey* het belangrijkste element. Écochard geloofde dat het de taak van de stedenbouwkundige was om de verschillende logica's en rationales van het terrein uitputtend te leren kennen. Het rapport bestaat uit het fotografisch in kaart brengen van de verschillende problemen die spelen bij de woonomstandigheden van de vluchtelingen in Karachi: gebrekkige hygiënische omstandigheden, slechte kwaliteit van gebouwen en gebrek aan collectieve voorzieningen zoals scholen in de sloppenwijken. Dit fotografische, meer kwalitatieve in kaart brengen werd aangevuld met statistische gegevens over de economische, sociale en technische omstandigheden. Samen vormden deze kwalitatieve en kwantitatieve data een bron van kennis die Écochard en zijn collega's in staat stelden benaderingen te bedenken voor de verbetering en modernisering van de stedelijke conditie, die veel

On a broader level, Écochard's intention was to investigate the possibilities to conceive of a different definition of modernity that could form the basis for new concepts in architectural design and urban planning. For the development of such a new attitude to modernity, he could rely on his previous experiences and especially on the knowledge that he had conceived as a director of the Service de l'Urbanisme in the Protectorate of Morocco, a position that he held from 1946 to 1952. A particular characteristic of Écochard's planning and design approach in Morocco was that it started from a very detailed survey that consisted both of a qualitative and a quantitative examination of the terrain.¹² This survey approach would also inform his work in Karachi. In the first report that Écochard and the other team members composed, entitled *Karachi: Mission de l'ONU 1953-1954. Le problème des réfugiés. Étude sociale et d'Urbanisme*, the survey is the prime element. Écochard believed that it was the task of the urban planner to profoundly engage with the different logics and rationales of the terrain. The report comprises a photographic mapping that identifies the various problems that are at stake in the housing condition of the refugees in Karachi, including the bad sanitary conditions, the poor building quality and the lack of collective infrastructures such as schools in the slums. This photographic, more qualitative, mapping is complemented with more statistical data on the economic, social and technical characteristics. Together these qualitative and quantitative data form a knowledge base that allowed Écochard and his fellow experts to conceive approaches to the improvement and modernization of the urban condition that reach beyond sheer Western models.

When Écochard starts to suggest a way of intervening in the poor dwelling conditions of Karachi, he relies on a planning instrument that he used earlier and that offers him the opportunity to combine a modern rationalized approach with attention for local conditions. For the new housing developments he suggests, just as in many of the Moroccan cities where he had worked previously, a regular 'grid' as the base for his urban and architectural intervention. The choice for the grid as a main planning tool was no coincidence. Écochard approached the question of the affordable house not through the lens of the 'prescription' of Western models of modern living but through the perspective of 'accommodation' of local dwelling practices that were being modernized. To him, affordability was not a matter of preconceived recipes of construction, but of allowing the house to evolve with the changing social needs and economic possibilities of the family that inhabits it. Out of this perspective it is typical for Écochard that the idea of provisional shelters, which can be realized rapidly with local construction techniques, is combined with a more perennial idea of the housing neighbourhood. Indeed, in a first instance the grid is conceived as no more than an urban receptacle. As several of his diagrams illustrate, the grid functions as a way to structure the existing shacks and the rapidly built temporary housing units, and to complement them with the basic infrastructure of water and sewage.

In a second instance, however, the grid becomes the organizing basis for a new and full-fledged neighbourhood that starts off as a low-rise environment but can evolve into a high-rise configuration. This neighbourhood is characterized by an elaborate hierarchy of public spaces, as well as by a dense pattern of collective functions such as various schools, hospitals and cultural amenities. The grid offers a rational basis on which these different functions, but also particular housing typologies, can be arranged. Each cell of the grid represents a permanent low-rise house that is typologically adjusted to the climate and patterns of living in Karachi, in so far that it is composed of indoor and outdoor rooms with different heights. Due to this typological choice

verder gingen dan de puur westerse modellen.

Als Écochard voorstellen formuleert voor het ingrijpen in de slechte woonomstandigheden in Karachi, maakt hij dankbaar gebruik van een planningsinstrument dat hij eerder had gebruikt en dat hem de mogelijkheid bood een moderne rationele benadering te combineren met aandacht voor lokale omstandigheden. Ten behoeve van de nieuwe woningbouwprojecten stelt hij voor om, net zoals in veel Marokkaanse steden waar hij voordien werkte, een regelmatig grid te gebruiken als basis voor stedenbouwkundige en architectonische interventie. De keuze voor het grid als voornaamste planningsinstrument was niet toevallig. Écochard benaderde de kwestie van de betaalbare huisvesting niet door te kijken of hij een recept voor een westers model van modern wonen kon voorschrijven, maar door te onderzoeken hoe lokale woonpraktijken konden worden gemoderniseerd. Betaalbaarheid was voor hem geen kwestie van vooropgezette bouwrecepten, maar veeleer van woningen die konden meegroeien met de veranderende maatschappelijke behoeften en economische mogelijkheden van de gezinnen die er woonden. Kenmerkend voor Écochard is bijvoorbeeld dat hij het concept van tijdelijk onderdak, dat snel kan worden gerealiseerd met behulp van lokale bouwtechnieken, wist te combineren met het meer permanente concept van de woonwijk. In eerste instantie vat hij het grid zelf op als niet meer dan een stedelijk kader. Zoals verscheidene van zijn diagrammen laten zien, gebruikt hij het grid om structuur aan te brengen onder de bestaande hutten en de snel op te trekken tijdelijke wooneenheden, en die vervolgens aan te vullen met basisvoorzieningen zoals waterleiding en riolering.

In tweede instantie is het grid echter ook de organiserende basis voor een nieuwe en volwaardige stadswijk die in het begin uit laagbouw bestaat, maar zich kan ontwikkelen tot een configuratie met ook hoogbouw. Deze wijk wordt gekenmerkt door een uitgebreide hiërarchie van openbare ruimten en een dicht patroon van collectieve voorzieningen zoals scholen, ziekenhuizen en culturele faciliteiten. Het grid zorgt ervoor dat deze verschillende functies, maar ook de specifieke woningtypologieën, op rationele grondslag kunnen worden geordend. Elk vak van het grid vertegenwoordigt een permanente laagbouwwooning die typologisch is aangepast aan het klimaat en de leefgewoonten in Karachi, in zoverre dat het bestaat uit binnen- en buitenkamers van verschillende hoogten. Dankzij deze typologische keuze kunnen de hogere kamers binnenshuis als windvangere fungeren die in het hele huis voor een luchtstroom en natuurlijke ventilatie zorgen.

Écochard had bedacht dat het grid een permanent kader zou kunnen vormen voor de geleidelijke evolutie van lokale woonpraktijken. Volgens hem zou het grid veranderen in een verzameling verschillende woningtypen, in overeenstemming met de ambities, behoeften en mogelijkheden van de plaatselijke gezinnen. Het grid zou als stedelijk contrapunt ruimte creëren voor veranderende woonpraktijken en daardoor in meer algemene zin bijdragen aan de moderniteit van de plek.

De betaalbare stad: Fria New Town (Guinee, 1956-1958)

Het project voor Fria illustreert dat deskundigheid, en daarmee concepten en benaderingen van huisvesting, gemakkelijk van de laatkoloniale naar de postkoloniale context konden migreren. Nadat Écochard zich al een aantal jaren als expert had ingezet om jonge natiestaten te helpen bij de planning en vormgeving van de gebouwde omgeving, kreeg hij in 1956 de opdracht een nieuwe stad te ontwerpen voor de 20.000 toekomstige medewerkers van de bauxietproductie-

the higher indoor rooms can act as wind catchers, which creates air streams and cross ventilation in the house.

Écochard's idea was that the grid would offer the permanent frame for the gradual evolution of the local dwelling practices. In his viewpoint it would be transformed into different dwelling typologies, following the aspirations, needs and possibilities of the local families. The grid would offer an urban counterform that accommodates the changing dwelling practices and thereby contributes in a more open fashion to the modernity of the place.

Affording the City: Fria New Town (Guinea, 1956-1958)

That expertise, including concepts and approaches of housing, easily migrated between late-colonial and post-colonial contexts illustrates the project for Fria. While Écochard was already working several years as a post-colonial expert aiding young nation-states with their planning and design issues, he was commissioned in 1956 to design a new town for the 20,000 future employees of the bauxite extraction factory of French aluminium company Péchiney in the vicinity of Sabendé on the late-colonial territory of Guinea. At first sight the new town is planned according to modernist principles, keeping a distance from the factory, the commercial and cultural functions grouped and placed centrally between the different neighbourhood units, and car and pedestrian circulation clearly separated. However, at closer scrutiny the plan for Fria seems to hold a very particular definition of affordability; defined as the access, or in the words of Henri Lefebvre, 'right to the city'.¹³

Though access to the city might seem as an obvious given in the planning of a new city, it was all but evident in a colonial context. Typical of the colonial city was that there was a strong two-partite division between the city of the colonizer with all of the central cultural functions and the city of the colonized – kept apart by a so-called *zone neutre* or *cordon sanitaire*. It is quite obvious how in the urban plan that Écochard is proposing this divide is simultaneously maintained and contested. A schematic representation of the urban plan illustrates how each of the neighbourhood units is divided into two parts, one for the Western managerial staff and one for the so-called indigenous 'subalterns'. It is typical for Écochard that he conceives these units as fluctuating entities that do not fully rehearse the typical colonial divide between colonizer and colonized, but rather alternate in their proximity to the city centre. On one occasion the French white collar workers will have the privilege to live close to the city centre, on the other the indigenous working men and their families. A system of sinuous green zones connects the various units with each other and links them to the commercial centre. Écochard writes besides the diagram: 'Separation between the managerial staff and the subalterns in the neighbourhood unit, but mixture in the city.' While maintaining the colonial categories their spatial implications are contested.

The high-rise living blocks foreseen in his plans were contracted to the then-well-known French office of Lagneau, Weill and Dimitrijevic, while the design of the individual housing units was assigned to KPDV.¹⁴ This young office was established in 1955 by Michel Kalt with two young fellow architects, Daniel Pouradier-Duteil and Pierre Vignal.¹⁵ KPDV presented their work in Fria as a way to counter the colonial enterprise and offer a social return to the local population:

Africa's development is at the order of the day. The exploitation of its natural resources may result in the years to come in the country's industrialization and the rapid growth of large cities. Now if we want to bring something to Africa in return for what we take, we must

principes généraux d'urbanisme

CIRCULATION MECANIQUE

différenciation des largeurs des voies suivant les vitesses 1.2.3.4.

HABITATIONS

séparation des cadres et des subalternes à l'intérieur de l'unité mélange dans la cité.

ESPACES VERTS

liaison des unités entre elles et des unités avec le centre.

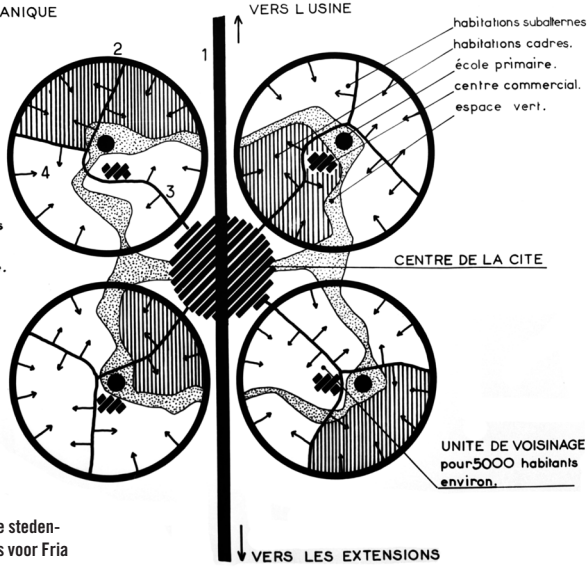

Diagram met algemene stedenbouwkundige principes voor Fria New Town
Diagram illustrating general principles of urbanism for Fria New Town

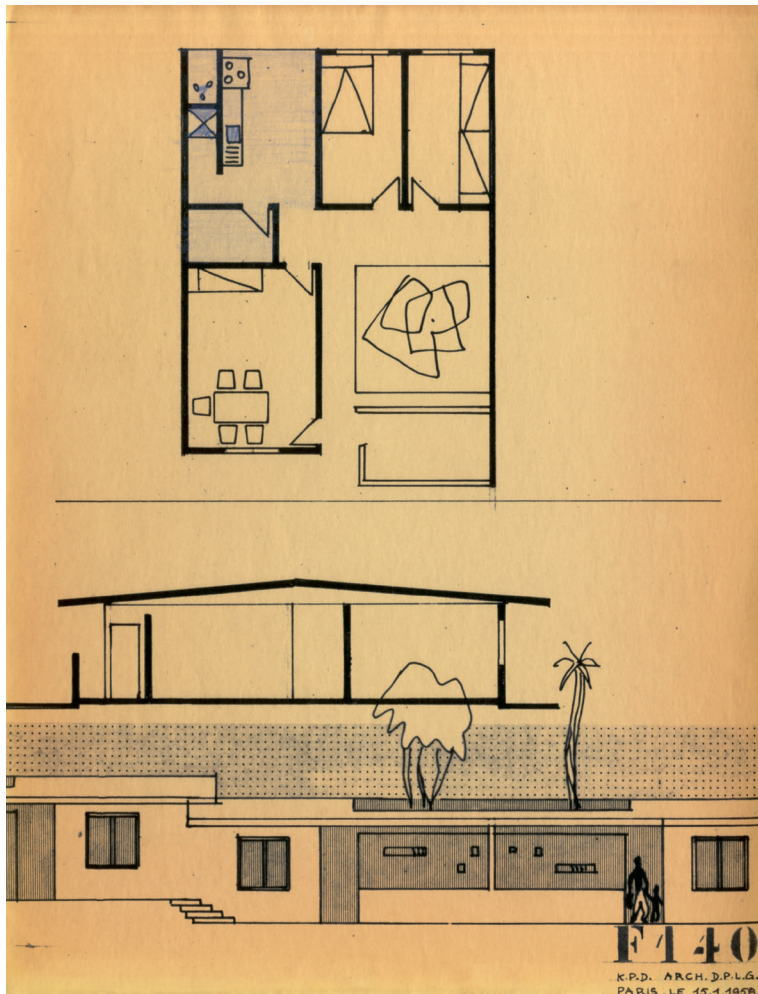
synthese des éléments de la ville

- places publiques et centre de quartier
- écoles
- sports
- immeubles
- villas
- rez de chaussée en bandes

Synthese van stedelijke elementen in Fria New Town
Synthesis of town elements in Fria New Town

KPDV, eerste schets voor een huis in Fria New Town
KPDV, preliminary sketch for a house in Fria New Town

Type A woningen, Fria New Town, voorzijde
Type A houses, Fria New Town, public side

Type A woningen, Fria New Town, achterzijde
Type A houses, Fria New Town, private side

faciliteit van de Franse aluminiumfabrikant Péchiney in de buurt van Sabend  . (Guinee was een Franse kolonie die in oktober 1958 onafhankelijk werd.) Op het eerste gezicht is de nieuwe stad gepland volgens modernistische principes: op enige afstand van de fabriek, de commerciële en culturele functies gebundeld en centraal tussen de verschillende wijkeenheden geplaatst, het autoverkeer duidelijk gescheiden van het voetgangersverkeer. Maar bij nader inzien lijkt er uit het plan voor Fria wel een heel specifieke opvatting van betaalbaarheid te spreken: die wordt namelijk gedefinieerd als de toegang tot – of in de woorden van Henri Lefebvre het ‘recht op’ – de stad.¹³

Hoewel je zou denken dat de toegankelijkheid van een nieuwe stad logischerwijs onderdeel uitmaakt van de planning van die stad, lag dat in een koloniale context niet zo voor de hand. Kenmerkend voor de koloniale stad was een sterke tweedeling tussen de stad van de kolonisator, met daarin alle centrale culturele voorzieningen, en de stad van de gekoloniseerden, van elkaar gescheiden door een zogenaamde ‘neutrale zone’ of *cordon sanitaire*. Het is vrij duidelijk dat deze scheiding in het stedenbouwkundig plan van Écochard tegelijk in stand wordt gehouden   n betwist. Een schematische weergave van het stedenbouwkundig plan laat zien hoe elk van de wijkeenheden in tweeën is verdeeld: een deel voor de westerse leidinggevendenden en een deel voor de zogenaamde inheemse ‘ondergeschikten’. Kenmerkend voor Écochard is dat hij deze wijkeenheden opvat als fluctuerende entiteiten; ze imiteren niet volledig de typische koloniale kloof tussen kolonisator en gekoloniseerde, maar liggen om en om verder weg en dicht bij het stadscentrum. In het ene geval genieten de Franse ambtenaren dus het voorrecht, dicht bij het stadscentrum te wonen; in het andere de inheemse arbeiders en hun gezinnen. Een golvend stelsel van groene zones verbindt de verschillende eenheden met elkaar en met het commerciële centrum. Naast het diagram heeft Écochard geschreven: ‘Scheiding tussen de hogere beambten en de ondergeschikten binnen de wijkeenheden, maar vermenging in de stad.’ Hij houdt de koloniale categorieën in stand, maar betwist de ruimtelijke implicaties ervan.

De opdracht voor de woonflats in zijn project ging naar het indertijd bekende Franse bureau Lagneau, Weill en Dimitrijevic, terwijl het ontwerp van de afzonderlijke wooneenheden toeviel aan KPDV.¹⁴ Dit jonge bureau was in 1955 opgericht door Michel Kalt en twee jonge collega-architecten, Daniel Pouradier-Duteil en Pierre Vignal.¹⁵ KPDV presenteerde het werk in Fria als een vorm van verzet tegen koloniale activiteiten en om maatschappelijk rendement te creëren ten gunste van de lokale bevolking:

De ontwikkeling van Afrika is aan de orde van de dag. De exploitatie van de natuurlijke hulpbronnen van Afrika zal daar in de komende jaren waarschijnlijk resulteren in de industrialisering van het land en de snelle groei van de grote steden. Welnu: als we Afrika iets willen teruggeven in ruil voor wat we er weghalen, dan moeten we ons sterker op sociale en menselijke behoeften concentreren dan op de materiële en economische belangen die ons bekoren.¹⁶

Om dit maatschappelijke rendement te halen, moesten er comfortabele en betaalbare woningen worden gebouwd. Elk huishouden kreeg de beschikking over een eenvoudig huis dat aan de westerse standaard voldeed, met een groot, overhangend aluminium dak dat was gemaakt van het bauxiet van de plaatselijke Péchiney-onderneming. Het ontwerp van architectenbureau KPDV kwam tot stand in samenwerking met de beroemde Franse ingenieur Jean Prouvé, die zij in Franse avant-gardekringen hadden leren kennen. Prouvé had in Frankrijk en in

focus on the social and human requirements even stronger than on the material and economic interests that attract us.¹⁶

The way to offer such a social return was by providing comfortable and affordable housing. Each individual household was provided with a simple house that complied to Western living standards under a large, projecting roof manufactured with aluminium produced from the bauxite extracted on site by P  chiney. For the design the architects of KPDV collaborated with famous French engineer Jean Prouvé, who they had encountered in French avant-garde circles. Prouvé had experimented with industrialized building methods in France and in Africa. For Fria he developed an innovation in tropical construction: a process to fabricate an aluminium roof in one piece, thus avoiding water intrusion on the level of the joints of different building components. In Fria these roofs represent a continuous shield that protects from the elements and allows for cross ventilation and for a flexible organization of the various components of the house.

While the housing types were for the most part based on Western dwelling practices and building innovations, the architects of KPDV also made an effort to acculturate them to local conditions. The different houses are gathered in small clusters of about 15 houses that, according to the architects, echo existing rural morphologies as well as local notions of social life. The actual typologies of the houses repeat the traditional layout of a central and more open living space that is encircled by different other rooms. In addition, all houses were given a double orientation with entrances on both sides of the house that connect to the central living space. Despite the modern environment, this made it possible to maintain the traditional distinction between the women’s and the men’s parts of the house, between the domestic and the public sphere of the dwelling environment.

Both on an urban and on an architectural scale level, Fria New Town would turn out to be a balancing act; between colonial and post-colonial spatial patterns, between traditional and modern ways of dwelling. Fria is an exercise in the mediation of these different categories and the notions of affordability related to them, not in theoretical terms but through actual architectural interventions.

Contesting Spatial Logics: Dakar Development Plan (Senegal, 1963-1967)

A third occasion on which Écochard deployed his specific approach and tools is when he was invited in 1963 to design the master plan for the city of Dakar, the newly established capital of Senegal after its independence from France in 1960.²⁵ The plan was drawn up in the expectation that Dakar would continue its steady growth and reach a population of 1.2 million by 1980. In Dakar, just as in Morocco,   cochard identified rural-urban migration as the central point along which new urban development had to be considered.¹⁷ His project suggests the renovation of the old city and existing neighbourhoods (Reubeus, M  dina, Grand Dakar, Pikine), but also encompasses the design of new districts that could house the continuous stream of immigrants.¹⁸ Écochard criticized the Senegalese policy of *deguerpissements* (forced removals) which removed *bidonville* settlements in central Dakar, relocating them to Pikine, a large region outside of the city, away from facilities, public services and jobs. The cleared spaces were developed into wealthy modern housing developments. Pikine, therefore, became a central focus in Écochard’s development plan for the Dakar region, redefining the satellite city as a *ville nouvelle* that would merge with the central city during his 15-year development plan.

In Senegal   cochard returns to the earlier established planning

Afrika geëxperimenteerd met industriële bouwmethoden. Voor Fria ontwikkelde hij een innovatie op het gebied van bouwen in de tropen: een proces dat de vervaardiging van een aluminium dak uit één stuk mogelijk maakte, zodat lekkage op het punt van de verbindingen kon worden vermeden. In Fria vormen deze daken een ononderbroken schild als bescherming tegen de elementen, en maken ze natuurlijke ventilatie en een flexibele organisatie van de verschillende onderdelen van het huis mogelijk.

De huizen waren merendeels gebaseerd op westerse woonpraktijken en bouwkundige innovaties, maar de architecten van KPDV hadden ook geprobeerd ze aan te passen aan de plaatselijke cultuur en omstandigheden. De huizen zijn verzameld in kleine clusters van ongeveer 15 huizen, die volgens de architecten zowel de bestaande rurale morfologie als lokale noties over het sociaal leven weer spiegelen. Als woningtype wordt de traditionele indeling nagebootst, waarbij een centrale en meer open leefruimte wordt omringd door verschillende andere kamers. Bovendien werden alle huizen voorzien van een dubbele oriëntatie, met aan beide zijden van het huis ingangen naar de centrale woonruimte. Hierdoor kon ondanks deze moderne omgeving het traditionele onderscheid tussen het mannelijke en het vrouwelijke deel van het huis; het huiselijke en het openbare deel van de woonomgeving, worden gehandhaafd.

Fria New Town zou op zowel stedelijk als architectonisch niveau een evenwichtsoefening blijken te zijn tussen koloniale en postkoloniale ruimtelijke patronen; tussen traditionele en moderne manieren van wonen. Fria is een oefening in de verzoening van deze verschillende categorieën en noties van betaalbaarheid – niet in theoretische zin, maar door middel van architectonische interventies in de werkelijkheid.

Betwiste ruimtelijke logica: het ontwikkelingsplan voor Dakar (Senegal, 1963-1967)

Écochard zette zijn specifieke benadering en instrumentarium voor een derde keer in, nadat hij in 1963 was gevraagd een masterplan te ontwerpen voor de stad Dakar, de nieuwe hoofdstad van Senegal. Deze Franse kolonie was in 1960 onafhankelijk verklaard.¹⁵ Het plan werd opgesteld in de verwachting dat de gestage groei van Dakar zich zou voortzetten totdat de stad in 1980 circa 1.2 miljoen inwoners zou hebben. Net als in Marokko kenschetste Écochard in Dakar de migratie van het platteland naar de stad als het centrale perspectief waarbinnen de nieuwe stadsontwikkeling moest worden geplaatst.¹⁷ Zijn voorstel omvat de renovatie van de oude stad en de bestaande wijken (Reubeus, Médina, Grand Dakar, Pikine), maar ook ontwerpen voor nieuwe wijken om de ononderbroken stroom immigranten te huisvesten.¹⁸ Écochard had kritiek op het Senegalese beleid van *deguerpissements* (gedwongen verhuizingen) waarbij *bidonvilles* in het centrum van Dakar werden verplaatst naar Pikine, een groot gebied buiten de stad, ver weg van alle voorzieningen, openbare faciliteiten en werk. De vrijkomende grond werd gebruikt voor de ontwikkeling van dure, moderne woningbouwprojecten. Pikine kwam zodoende centraal te staan in Écochard's ontwikkelingsplan voor de regio Dakar, waarbij de satellietstad werd gedefinieerd als een *ville nouvelle*. Tijdens de 15 jaar dat het zou duren om het ontwikkelingsplan uit te voeren, zou de nieuwe stad volgens plan vanzelf smelten met de stad.

In Senegal maakte Écochard opnieuw gebruik van eerder ontwikkelde planningsinstrumenten. Uitgangspunt is de uitvoerige *survey* die drie jaar duurt, waarbij de verschillende rationales en plannen voor de stedelijke ontwikkeling van Dakar in kaart worden gebracht. Door middel van fotografie vanaf de grond en vanuit de lucht, maar ook door

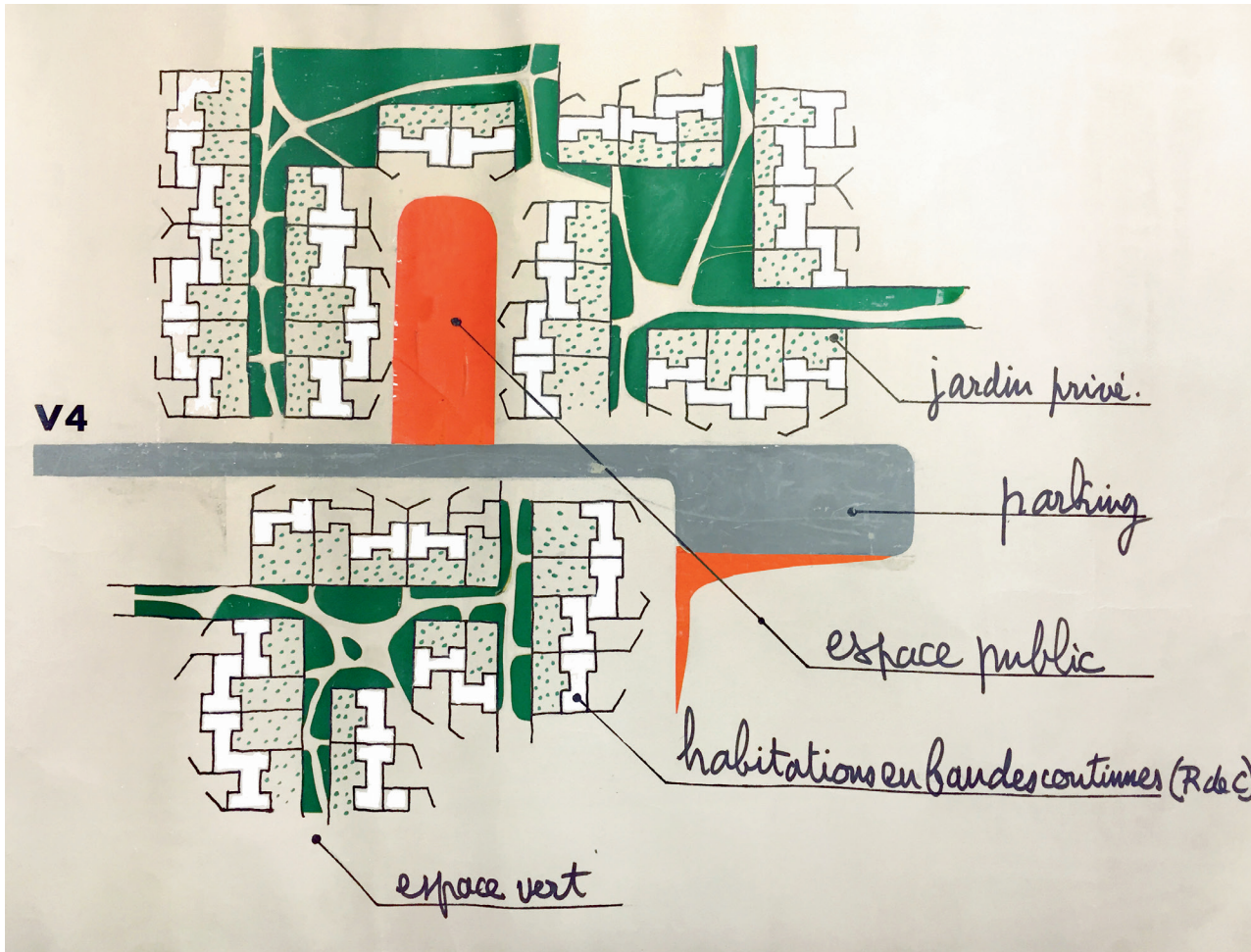
instrumenten. The starting point is an encompassing survey, pursued during a period of three years, that maps the different rationales and plans of urban development in Dakar. Through photography – from the ground and from the air, but also through infographics, Écochard established a set of perspectives on the urban condition of Dakar, which functioned as a knowledge base for the proposal of interventions. Typical of Écochard is that his plan for intervention was foremost focused on developing a network of roads and services, the 'hardware' of the city that would provide the urban structure, in which the 'software' could develop over time and to meet the needs of the modernizing urban communities. The plan is based on a hierarchy of road systems, with a ring road following the contours of the peninsula and a secondary slower road system that would be integrated with pedestrian and cycle travel. The double system interweaves the various neighbourhoods, providing fast and slow transit between the different districts.

Besides this hardware, Écochard develops a regular grid that functions as an underlying basis for the planning of the city's housing. In Dakar the grid is used to integrate new urban neighbourhoods into the context of different earlier urban interventions based on Hausmannian ideals. The grid is conceived as a complementary and binding element for these interventions and creates as such the new urban project for Dakar. Just as in Morocco, the grid functions as a continuous basis that absorbs the evolving exigencies of the terrain and the situation. The enormous urban growth of Dakar is structured along an idea of 'neighbourhood units' that are characterized by a refined hierarchy of public spaces and would form larger housing neighbourhoods that would offer the essential facilities, including schools, markets, shops, community and religious centres. However, while in the Protectorate of Morocco the grid was perceived as a way to deal with the bad housing conditions of new urban immigrants, in Senegal it becomes the foundation for a modernization project that also encompasses the development of industry and tourist facilities as well as educational facilities, an Olympic stadium and a mosque. The Écochard Grid binds these various elements of work, leisure and everyday life, of profane and religious spheres, into a figure for a modern African city for the greatest number.

Écochard's intervention was widely critiqued by local planning authorities and was not well received by cooperating consultants. In his turn Écochard criticized the Urban Planning Department of Dakar for their lack of enthusiasm in the development of Pikine and was angry about changes made to details of his plan without his consultation. He criticized the bureaucratic administration of the FAC development agency that only aimed to please and not truly provide real practical help. Écochard finally withdrew after the housing authority SICAP made major changes to the plan of a large neighbourhood plan, moving the public centre to the other side of a major road, making it inaccessible to the 50,000 residents, a decision driven by cost-effectiveness due to the influence of French investment bank CCCE. He wrote a series of very emotional letters to president Senghor about the issue and in March 1967 withdrew as urban planning consultant for Senegal, calling his mission a 'complete failure'. Écochard was convinced to finish his plan for Dakar, for the sake of the Senegalese people, but only under the condition that his name was totally omitted from any of the plans.

New Roles, Methods and Approaches for Affordable Housing

In spite of his disappointment in Senegal, Écochard would become during the 1960s and 1970s one of the major French voices speaking about, and involved in, planning and architecture as development aid – labeled by his once Syrian partner Samir Abdulac as an *urbaniste tiers-mondiste* (a Third World urban planner). This new regime under which

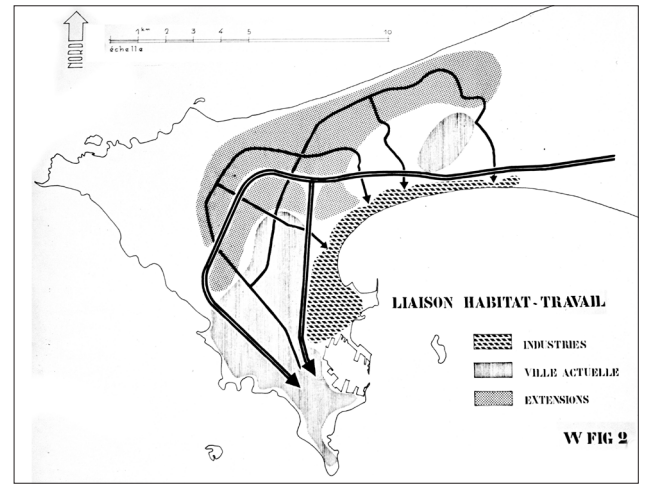
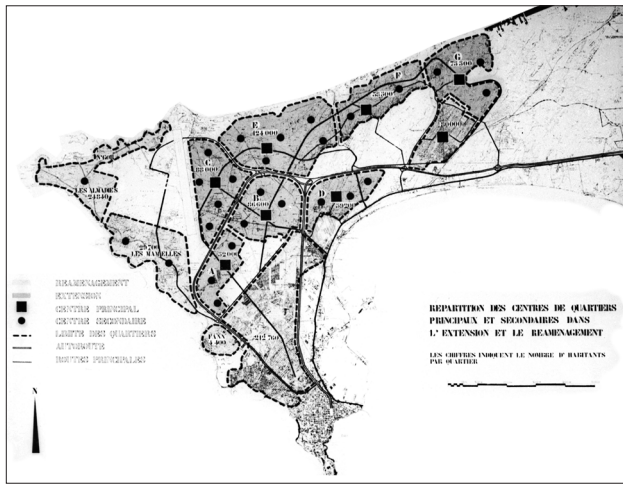
Michel Écochard, schets voor een cluster woningen in Fria New Town
Michel Écochard, sketch for cluster of dwellings in Fria New Town

Door middel van fotografie – vanaf de grond en vanuit de lucht – wist Écochard een serie perspectieven op de stedelijke conditie van Dakar vast te leggen. Ze dienden als kennisbank voor interventies. Through photography – from the ground and from the air – Écochard established a set of perspectives on the urban condition of Dakar, which functioned as a knowledge base for the proposal of interventions.

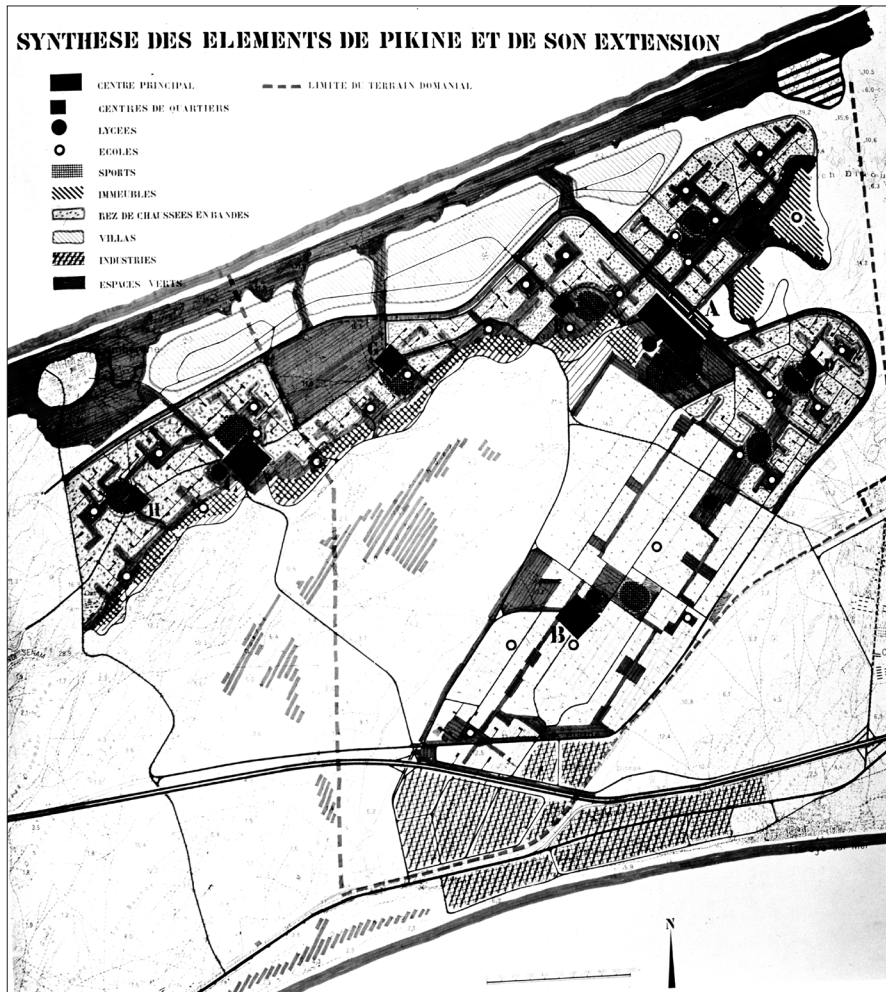
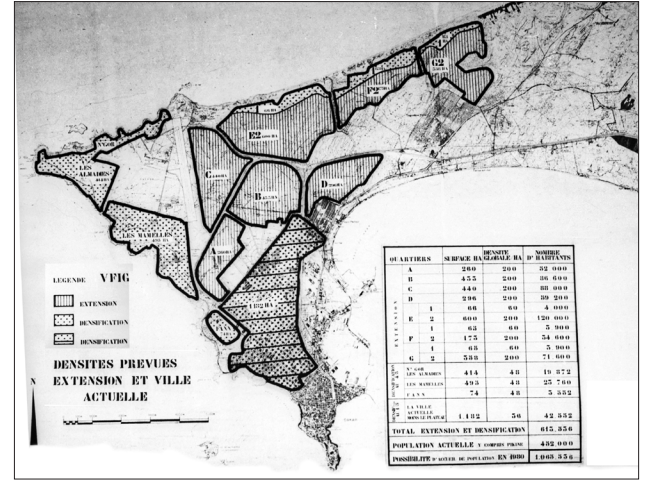
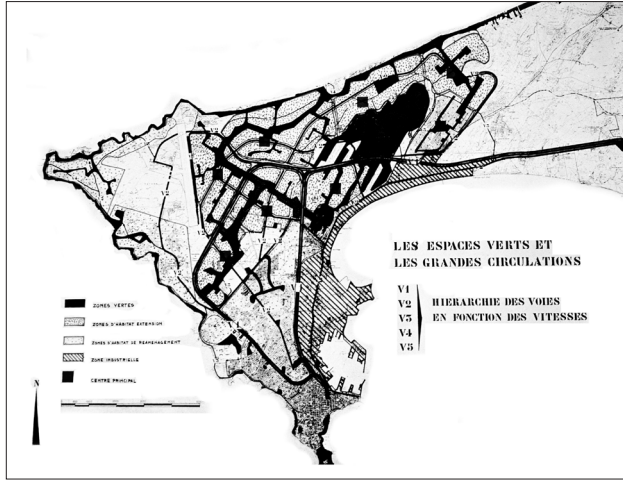
Verdeling in hoofd- en secundaire districten bij de uitbreiding en reorganisatie, Dakar
 Division of principal and secondary districts in the extension and reorganisation, Dakar

Relatie tussen wonen en werken, Dakar
 Relation between living and working, Dakar

Groene ruimten en hoofdroutes, Dakar
 Green spaces and major traffic routes, Dakar

Huidige en verwachte bevolkingsdichtheid, Dakar
 Current and anticipated population densities, Dakar

Synthese van Pikine en zijn uitbreiding, Dakar
 Synthesis of Pikine and its extension, Dakar

middel van infographics formuleerde Écochard een aantal uitgangspunten voor de stedelijke conditie van Dakar. Deze functioneerden als databank voor het lanceren van interventies. Kenmerkend voor zijn werkwijze is het plan vooral gericht op de ontwikkeling van een netwerk van wegen en voorzieningen, de ‘hardware’ van de stad, die de stedelijke structuur zou verschaffen waarbinnen de ‘software’ zich allengs zou ontwikkelen en uiteindelijk gaan voorzien in de behoeften van een moderniserende stedelijke samenleving. Het plan is gebaseerd op een hiërarchie van wegen, met een ringweg die de contouren van het schiereiland volgt en een secundair stelsel van wegen voor langzamer verkeer, dat zou worden geïntegreerd met de routes van voetgangers en fietsers. Het dubbele systeem vervlocht de verschillende wijken en voorzag in langzaam en snel verkeer tussen de verschillende districten.

Naast deze hardware ontwikkelt Écochard een regelmatig grid als onderlegger voor de planning van het wonen in de stad. In Dakar wordt het grid gebruikt om nieuwe stadswijken te integreren in de context van verscheidene eerdere, op Haussmanniaanse idealen gebaseerde stedelijke interventies. Het grid, begrepen als een middel om deze interventies aan te vullen en te bundelen, creëert als zodanig het nieuwe stedelijke project voor Dakar. Net als in Marokko functioneert het grid als een continue basis die absorbeert wat het terrein of de situatie aan onregelmatigs opwierp. De enorme groei van Dakar wordt gestructureerd door middel van het concept van de ‘wijkeenheden’ die worden gekenmerkt door een subtiele hiërarchie van openbare ruimten. Samen zouden ze grotere woonwijken vormen, die de broodnodige voorzieningen zouden verschaffen, zoals scholen, markten, winkels, buurthuizen en religieuze centra. Waar het grid in het Protectoraat over Marokko werd begrepen als een manier om de slechte woonomstandigheden van de nieuwe, van het platteland migrerende stedelingen te verbeteren, wordt het in Senegal de basis voor een moderniseringsproject dat ook de ontwikkeling van industriële en toeristische voorzieningen, en de bouw van scholen, een Olympisch stadion en een moskee omvat. Het grid van Écochard verbindt deze verschillende elementen – werk, vrije tijd en dagelijks leven; de profane en de religieuze sfeer – tot een model voor een moderne Afrikaanse stad voor het grote getal.

De interventie van Écochard werd bekritiseerd door lokale planningsautoriteiten en werd ook niet goed ontvangen door de samenwerkende experts. Écochard bekritiseerde op zijn beurt de stedenbouwkundige dienst van Dakar vanwege het gebrek aan enthousiasme voor de ontwikkeling van Pikine en hij was boos omdat er zonder voorafgaand overleg details in zijn plan waren veranderd. Hij verweet het bureaucratische bestuur van het FAC ontwikkelingsagentschap dat het iedereen alleen maar naar de zin wilde maken en er niet in slaagde werkelijk praktische hulp te bieden. Uiteindelijk trok Écochard zich terug, nadat de huisvestingsautoriteit SICAP het grotere stedenbouwkundige ontwerp ingrijpend had gewijzigd. Daarbij was het openbare centrum naar de andere kant van de grote weg verplaatst, zodat het niet langer gemakkelijk bereikbaar was voor de 50.000 inwoners – een besluit dat uit financiële overwegingen onder invloed van de Franse investeringsbank CCCE tot stand kwam. Hij schreef een reeks emotionele brieven over dit onderwerp aan president Senghor en in maart 1967 trok hij zich terug als stedenbouwkundig adviseur voor Senegal, waarbij hij zijn missie als ‘een complete mislukking’ omschreef. Écochard werd er echter toe overgehaald zijn plan voor Dakar in het belang van de Senegalese bevolking af te maken, onder voorwaarde dat zijn naam volledig uit de plannen zou worden geschrapt.

architects and urban planners were commissioned radically questioned their tools and approaches. Constantly shifting between contexts, working in a condition of displacement, Écochard used the survey as a very important tool with which to establish a relation with the local dwelling practices and patterns, but also to initiate a possible dialogue with local actors such as politicians and planning authorities.

The various projects discussed also show that transnational planners and architects were searching for different ways to involve local actors and their agencies. Écochard’s engagement with the politics of space, for instance in his reversal of the old colonial spatial divides in the plan for Fria New Town is but one way to uproot the hierarchies between different spatial agencies in the city and to arrive at a more inclusive model of urbanity. In addition, his insistence on focussing the attention of the designer on the hardware of the city and on rudimentary housing typologies that have a certain openness, illustrates how the agency of the urban planner and architect is positioned in an explicit relation to that of other actors in the built environment.

It also remains fascinating how in the projects of Michel Écochard and some of his fellow planners and architects new notions of affordable housing emerge. These notions reach beyond the simple conceptions of economic accessibility that were held by some managers and politicians. They take into consideration that affordability can include the possibility to pursue established dwelling and building practices in a new dwelling environment as exemplified in the case study of Karachi. They articulate affordability as the possibility of access to the social, cultural and public facilities of the city, as Écochard illustrated with his plans for Fria. And finally, they conceive affordability as the possibility to remain living in a well-known social structure while the city is being developed, as brought to the fore in the project for Dakar.

These alternative concepts of affordability were articulated several decades ago but have not lost their value. They stand today as notable examples of how from within the realm of architecture a new set of notions can be developed that complement the economic and managerial conceptions of affordable housing in innovative ways.

Betaalbare huisvesting: nieuwe rollen, methoden en benaderingen

Ondanks de teleurstelling in Senegal bleef Écochard gedurende de jaren 1960 en 1970 een van de belangrijkste Franse woordvoerders over planning en architectuur als ontwikkelingshulp en bleef hij betrokken bij projecten. Hij werd door zijn voormalige Syrische partner Samir Abdouac een *urbaniste tiers-mondiste* (een derdewereld-stedenbouwkundige) genoemd. Het nieuwe ontwikkelingshulpregime dat de opdrachten verschafte, betekende voor vele architecten en stedenbouwkundigen ook dat ze hun instrumenten en benaderingen radicaal in vraag gingen stellen. Voor Écochard, die voortdurend van context wisselde en in situaties van ontheemding werkte, zou de *survey* uitgroeien tot een zeer belangrijk instrument om een relatie met de plaatselijke woonpraktijken en leefpatronen tot stand te brengen, en om een dialoog met lokale belanghebbenden, zoals politici en planningsautoriteiten, op gang te brengen.

De hier besproken casussen demonstreren dat transnationale planners en architecten naar verschillende manieren zochten om lokale actoren en belangen een plaats te geven in hun plannen. Écochard's inmenging in de ruimtelijke politiek, die bijvoorbeeld blijkt uit zijn omkering van de oude koloniale ruimtelijke scheidslijnen in het plan voor Fria New Town, is slechts één manier om de hiërarchie tussen verschillende actoren in de stad buiten spel te zetten en tot een inclusiever model van stedelijkheid te komen. Zijn pleidooi om de aandacht van de ontwerper te richten op de hardware van de stad en op rudimentaire woningtypologieën met een bepaalde openheid, illustreert hoe Écochard de tussenkomst van de stedenbouwkundige en de architect ziet in een expliciete relatie tot die van de andere actoren in de gebouwde omgeving.

Het blijft ook fascinerend om te zien hoe in de projecten van Michel Écochard en sommige van zijn collega-planners en -architecten nieuwe opvattingen ontstaan van wat betaalbaar wonen nu eigenlijk is. Deze noties overstijgen het eenvoudige concept van de economische bereikbaarheid, dat door sommige managers en politici werd onderschreven. Ze houden rekening met het feit dat betaalbaarheid ook kan betekenen dat bestaande woon- en bouwpraktijken in een nieuwe woonomgeving worden gesitueerd, zoals de casus Karachi laat zien. Onder betaalbaarheid verstaan ze de kans om toegang te krijgen tot de sociale, culturele en openbare voorzieningen van de stad, zoals wordt geïllustreerd door Écochard's plannen voor Fria. En ten slotte begrijpen ze betaalbaarheid als de mogelijkheid om binnen een bekende sociale structuur te blijven wonen, terwijl de stad verder wordt ontwikkeld – wat in het project voor Dakar naar voren kwam.

Deze alternatieve concepten van betaalbaarheid werden enkele decennia geleden geformuleerd, maar hebben nog niets aan waarde ingeboet. Het zijn nog steeds opmerkelijke voorbeelden van hoe binnen het domein van de architectuur zelf een aantal nieuwe noties kan worden ontwikkeld, die op innovatieve wijze de economische en bestuurlijke concepties van betaalbaar wonen aanvullen.

Noten

- 1 Het onderzoek naar de VN en de afdeling *Housing and Town and Country Planning* (HTCP) is verricht in samenwerking met Maristella Casciato. Een inleiding tot de verschillende activiteiten van HTCP is te vinden in de verschillende edities van het tijdschrift *Housing and Town and Country Planning* (New York: United Nations, Dept. of Social Affairs, 1948).
- 2 Adequate huisvesting werd erkend als onderdeel van het recht op een adequate levensstandaard in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, die in 1948 door de Algemene Vergadering van de VN werd goedgekeurd en waarvan artikel 25 luidt: 'Iedereen heeft recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder begrepen voeding, kleding, huisvesting...' De goedkeuring werd in 1966 gegeven in het Internationale Verdrag betreffende Economische, Sociale en Culturele Rechten.
- 3 Weissmann emigreerde in 1938 naar de VS en werkte onder meer samen met de Catalaanse architect Josep Lluís Sert, eerst aan de publicatie van het boek *Can Our Cities Survive?* (1942) en vervolgens aan breed opgezet onderzoek naar de stad. Weissmann speelde een cruciale rol bij het koppelen van lokale praktijken en regionalisme aan de Europese avant-gardistische architectuur. Bij de afdeling HTCP was zijn nationaliteit een voordeel: hoewel Joegoslavië een communistisch land was, stelde het zich neutraal op. Deze neutraliteit hielp de achterdocht onder de leiders van ontwikkelingslanden, die vermoedden dat de planners van de VN slechts pionnen in dienst van de een of andere supermacht waren, te sussen. Ook werd het hierdoor voor planners aan beiden zijden van het IJzeren Gordijn makkelijker om deel te nemen aan de ondernemingen van de VN.
- 4 De medewerkerlijst van HTCP bewijst dat er een scala van organisaties bij betrokken was. Ook de inhoud van het tijdschrift *Housing and Town and Country Planning* illustreert de verscheidenheid aan deelnemers; er staan artikelen in van modernisten van de eerste generatie zoals J.J.P. Oud en Walter Gropius, maar ook de standpunten van planners als Jacob Crane en Jacqueline Tyrwhitt komen aan bod.
- 5 In de vroege verschijningsjaren heette het bulletin *Housing and Town and Country Planning* en na 1953 werd dat *Housing and Building and Planning*. Zie ook: *Housing and Town and Country Planning* (Lake Success, NY: Dept. of Social Affairs, 1948-1953). Een catalogus van meer dan 400 titels laat zien hoe groot het aantal films in de collectie van de afdeling HTCP was: *Housing, Building, Planning: An International Film Catalogue* (New York, NY: Verenigde Naties, Dept. of Economic and Social Affairs, 1956).
- 6 Zie ook: M. Ijlal Muzaffar, *The Periphery Within: Modern Architecture and the Making of the Third World*, PhD
- 7 De VN speelde een prominente rol in dit nieuwe bestel, samen met andere, vaak nationale actoren, zoals het Poolse Myasttoproject (een organisatie voor planning en ontwikkeling) en het Joegoslavië Technoprojekt (een ontwikkelingscoöperatie). Zie ook het themanummer van het *Journal of Architecture*: Lukasz Stanek en Tom Avermaete (red.), 'Cold War Transfer: Architecture and Planning from Socialist Countries in the "Third World"', *The Journal of Architecture*, jrg. 17 (2012), nr. 3.
- 8 Otto Koenigsberger, 'The Problem Facing the Planner in the Tropics', (ongepubliceerde) lezing tijdens de Conference on Tropical Architecture, maart 1953, 4.
- 9 Architecten werkten altijd al grensoverschrijdend, in andere landen en culturen. In de naoorlogse periode ontwikkelde zich echter een soort architect en stedenbouwkundige dat altijd over de grens bezig was. Architecten en stedenbouwkundigen als Constantinos Doxiadis, Michel Écochard, Jacqueline Tyrwhitt, Victor Bodiansky, Jacob Crane en Otto Koenigsberger, om maar een paar bekende voorbeelden te noemen, ontwikkelden een 'mondiale praktijk'.
- 10 Michel Écochard, *Refugee Problems in Relation to Town Planning in Karachi* (New York: Verenigde Naties, 1955), 9.
- 11 Ibid, 10.
- 12 Zie voor een verdere verkenning van de rol van de *survey* in het werk van Écochard: Avermaete en Casciato, *Casablanca Chandigarh*, op. cit. (noot 8).
- 13 Henri Lefebvre, *Le Droit à la ville* (Parijs: Anthropos, 1968).
- 14 Atelier LWD was een architectuurstudio, die onder leiding van Guy Lagneau, Jean Dimitrijevic en Michel Weill actief was van 1952 tot 1985. Zie voor een inleiding: Joseph Abram, 'Le rêve du réel. Guy Lagneau, Michel Weill, Jean Dimitrijevic, Jean Prouvé et Charlotte Perriand: de la Maison du Sahara aux écoles du Cameroun', *Faces*, nr. 37 (1995), 48-54.
- 15 Zie voor een uitgebreide inleiding op het werk van dit bureau: Kim de Raedt, 'Shifting Conditions, Frameworks and Approaches: The Work of KP DV in Postcolonial Africa', *ABE Journal*, nr. 4 (2013), 1-28, <http://dev.abejournal.eu/index.php?id=650> (laatst bezocht 8 november 2014).
- 16 Ibid.
- 17 Écochard's belangrijkste opdracht in Senegal was de ontwikkeling van een nieuw masterplan voor Dakar, maar hij bestudeerde ook diverse andere Senegalese steden waaronder Saint-Louis, Ziguinchor, Kaolak, Diourbel, Louga en Thies. Hij hoopte via de ontwikkeling van deze kleine steden de migratie naar de hoofdstad Dakar af te remmen.
- 18 Zie ook: Michel Écochard, *Le Problème Des Plans Directeurs D'urbanisme Au Sénégal: Documents Présentés Au Conseil National De L'urbanisme, Dakar, Le 7 Octobre 1963* (Dakar: Secretariat d'État au plan et au développement, Aménagement du territoire, 1963).

Notes

- 1 This research on the United Nations and the HTCP was undertaken together with Maristella Casciato. An introduction to the various activities of the Housing and Town and Country Planning can be found in the various issues of the periodical *Housing and Town and Country Planning* (New York: United Nations. Dept. of Social Affairs, 1948).
- 2 Adequate housing was recognized as part of the right to an adequate standard of living in the Universal Declaration of Human Rights, which was approved by the United Nations General Assembly in 1948 and of which article 25 states: 'Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing . . .' It was confirmed in the 1966 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.
- 3 Weissmann emigrated to the USA in 1938 and worked, among others, with Catalan architect Josep Lluís Sert, first on the publication of the book *Can Our Cities Survive?* (1942), followed by wide-ranging urban studies. Weissmann was crucial in linking local practice and regionalism to the European architectural avant-garde. At the HTCP section, his nationality was an asset: Yugoslavia, although a communist state, followed the path of non-alignment. This neutrality helped allay suspicions among leaders in the developing world that UN planners were simply pawns of one of the two centres of power. It also made it easier for planners on both sides of the Iron Curtain to participate in UN ventures.
- 4 The list of contributors to the Housing and Town and Country Planning (HTCP) division is the testimony of this wide range of organizations that were involved. The pages of the periodical *Housing and Town and Country Planning* illustrate this broad variety of actors and present articles by first generation modernists such as J.J.P. Oud and Walter Gropius, and at the same time represent viewpoints by planners like Jacob Crane and Jacqueline Tyrwhitt.
- 5 In its beginning years the bulletin was titled *Housing and Town and Country Planning* to evolve after 1953 to *Housing and Building and Planning*. See: *Housing and Town and Country Planning* (Lake Success, NY: Dept. of Social Affairs, 1948-1953). A catalogue of more than 400 movie titles illustrates the large film holding of the HTCP section, *Housing, Building, Planning: An International Film Catalogue* (New York: United Nations, Dept. of Economic and Social Affairs, 1956).
- 6 See also M. Ijlal Muzaffar, *The Periphery Within: Modern Architecture and the Making of the Third World*, PhD Thesis (Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Dept. of Architecture, 2007).
- 7 The United Nations played a prominent role in this new regime. Together with other, often national, actors such as Poland's Myastto project (a national planning and development organization) or Yugoslavia's Techno Projekt (a national development cooperation). See also the theme issue of *The Journal of Architecture*: Lukasz Stanek and Tom Avermaete (eds.), 'Cold War Transfer: Architecture and Planning from Socialist Countries in the "Third World"', *The Journal of Architecture*, vol. 17 (2012) no. 3.
- 8 Otto Koenigsberger, 'The Problem Facing the Planner in the Tropics', unpublished lecture given to the Conference on Tropical Architecture, March 1953, 4.
- 9 Architects had always been crossing borders, working occasionally in other countries and cultures. However, in the post-war period there seems to be a kind of architect and urban planner emerging who works permanently across borders. Architects and urban planners, like Constantinos Doxiadis, Michel Écochard, Jacqueline Tyrwhitt, Victor Bodiansky, Jacob Crane and Otto Koenigsberger – to name a few well-known examples – developed a 'global practice'.
- 10 Michel Écochard, *Refugee Problems in Relation to Town Planning in Karachi* (New York: United Nations, 1955), 9.
- 11 Ibid, 10.
- 12 For a further exploration of the survey in the work of Écochard see: Avermaete and Casciato, *Casablanca Chandigarh*, op. cit. (note 8).
- 13 Lefebvre, Henri, *Le Droit à La Ville* (Paris: Anthropos, 1968).
- 14 Atelier LWD was an architecture studio led by Guy Lagneau, Jean Dimitrijevic and Michel Weill that was active from 1952 to 1985. For an introduction see: Joseph Abram, 'Le rêve du réel. Guy Lagneau, Michel Weill, Jean Dimitrijevic, Jean Prouvé et Charlotte Perriand: de la Maison du Sahara aux écoles du Cameroun', *Faces* (Geneva), no. 37, 1995, 48-54.
- 15 For an extensive introduction to this office see Kim de Raedt, 'Shifting Conditions, Frameworks and Approaches: The Work of KP DV in Postcolonial Africa', *ABE Journal* (2013) no. 4, 1-28. <http://dev.abejournal.eu/index.php?id=650>, accessed 8 November 2014.
- 16 Ibid.
- 17 Écochard's main assignment in Senegal was to develop a new master plan for Dakar, however he also studied various other Senegalese cities including Saint-Louis, Ziguinchor, Kaolak, Diourbel, Louga and Thies. By developing these minor cities he hoped to slow down the urban migration to the capital Dakar.
- 18 See also Michel Écochard, *Le Problème Des Plans Directeurs D'urbanisme Au Sénégal: Documents Présentés Au Conseil National De L'urbanisme, Dakar, Le 7 Octobre 1963* (Dakar: Secretariat d'État au plan et au développement, Aménagement du territoire, 1963).